

DEA Eğitimi, 6-8 Temmuz 2009

Oturum 13 – Türkiye’de Sigara Kullanımı Konusu

Bu interaktif oturumda, katılımcılar küçük gruplara ayrılarak tam bir DEA'nin (problem tanımı, opsiyonların belirlenmesi, danışma, fayda ve maliyetlerin analizi ve sunumu) tüm ana öğeleri üzerinde çalışacaktır. Olay incelemesi, kamu alanlarında sigara kullanımını tamamen yasaklayan yeni bir kanunun çıkarılmasına neden olan oldukça tartışmalı bir konu olan Türkiye’de sigara kullanımı konusuna dayanmaktadır.

Grupların her biri DEA bileşenlerine ilişkin olarak hazırladıkları çalışmalarını diğer gruplara sunacak ve eğitmen ve katılımcılar yorumlarda bulunacaktır. Her bir grup kendi arasında sunumu yapacak bir konuşmacı seçmelidir.

Bu egzersiz üzerinde çalışırken, kamu alanlarında sigara kullanımının tamamen yasaklanmasına ilişkin Kanunun kabul edilmesinden önceki aşamada olduğunuzu farzedin; örneğin, kamu alanlarında sigara kullanımının tamamen yasaklanması konusuna henüz karar verilmemiştir ve bu sadece problemle başa çıkılması yönünde olası opsiyonlardan sadece biridir.

Grupların olay incelemesine ilişkin DEA sunumları, DEA bileşenlerinin tamamını içermelidir. Tam DEA formatını kullanın (tam DEA'ne ilişkin şablona bakınız).

Tam DEA Şablonunu ve Olay İncelemesini 15 dakika içinde bireysel olarak okuyun ve tam bir DEA taslağı oluşturmak amacıyla grup halinde 2.5 saat çalışın.

OLAY İNCELEMESİ – TÜRKİYE'DE SİGARA KULLANIMI

Tütün pazarı

Türkiye dünyanın en büyük sekizinci tütün pazarıdır. Türkler yılda yaklaşık 115 milyar sigara içmektedir.

1994 yılında, doktorlardan oluşan bir grup kamuya açık alanlarda sigara içimine ilişkin daha sıkı kısıtlamalar ve kapsamlı bir reklam yasağı getirilmesine yönelik olarak “Tütün Kontrolü” adlı grubu kurdu. 1996 yılının sonlarında, bu aktivistlerden gelen baskı altında, Türk Parlamentosu dünyadaki en sıkı tütün kontrol kanunlarından birini geçirdi. Kanun ile birlikte, TV ve radyoda sigara ile ilgili reklamlar yasaklandı, her türlü sigara “adı, ticari markası veya ticari unvanının” bulunduğu basılı reklamlar yasaklandı, insanları sigara içmeye “teşvik eden” her türlü reklam yasaklandı ve tütün şirketlerinin spor olaylarına sponsorluk yapmasına son verildi. 18 yaş altındaki kişilere sigara satışı yasaklandı ve havaalanları, okullar, kamu taşımacılığı yapılan yerler, hastaneler ve diğer kamu binalarında sigara içimine kısıtlamalar getirildi.

Ne yazık ki, mevzuat çok fazla etkili olamadı, çünkü tütün şirketleri reklam yasakları ile nasıl başa çıkacaklarını öğrenmişti. Taktiklerinden biri “Fiyat Bildirimlerini” gazetelerde yayımlayarak fiyatların değişmediğinin “bildirilmesi”ydi. Diğer bir örnek de Philip Morris’in reklamlarından Marlboro adını çıkarmasıydı, ancak markanın herkesçe bilinen kırmızı ve beyaz figürü her yerdeydi. İstanbul’un en son modayı izleyen Ortaköy bölgesinde, cadde kenarındaki kafeler Philip Morris tarafından ücretsiz olarak sağlanan kırmızı ve beyaz Marlboro şemsiyeleri ve tepsilerini kullanmaktadır. 19 yaşındaki Ahmet Taştan’ın da bir dükkandaki kırmızı şeridi göstererek belirttiği üzere, “Bu şeridin üzerinde Marlboro yazmıyor, ancak bunun Marlboro’ya ait olduğunu anlıyoruz. Kanun hiçbir şeyi değiştirmedir.”

Sigara içme yaygınlığının biraz düşmesine karşın (2000 yılında %43 iken, 2005 yılında %40’a gerilemiştir), Türk yetkililer sigaraların 71 milyon nüfusa sahip Türkiye açısından ciddi bir sağlık sorunu teşkil ettiğini belirtmektedir. Türkiye’de erkeklerin yüzde 60’ı, kadınların yüzde 20’si ve okula

giden çocukların yüzde 11.7'si sigara içmektedir. Avrupa kıtasında, ortalama sigara içme oranı yüzde 30 civarındadır, ancak Yunanistan'daki oran yüzde 45'tir.¹

Türk İstatistik Kurumu tarafından son zamanlarda yayımlanan bir rapora göre, Türkiye'deki sigara kullanıcıları açısından bakıldığında, sigara kullanıcılarının yüzde 25.2'si sigarayı bırakmayı planlamaktadır ve bu kişilerin yüzde 27.8'i önümüzdeki 12 ay içerisinde sigarayı bırakmayı planlamaktadır. Sigara içenlerin yüzde 4.6'sı sigarayı bırakma konusunda kararsızdır. Ancak, Türkiye'de sigara içenlerin yüzde 40.6'sı geçen yıl sigarayı bırakmayı denemiştir. 15 ila 24 yaşları arasındaki gençler sigarayı bırakma konusunda en çok istekli olan gruptur. Bu yaş grubunda bulunan gençlerin yüzde 47.2'si geçen 12 ay içerisinde sigarayı bırakmayı denemiştir.²

Bunun yanında, rapor hem sigara içenler hem de içmeyenlerin sağlık açısından sigaranın tehlikelerinden haberdar olduğunu göstermektedir. Sigara içenlerin yüzde 94.5'i son 30 günde sigara paketlerindeki uyarıları fark etmiştir.

Tütün endüstrisi

Türkiye dünya tütün üretimi açısından beşinci, ihracatlar açısından altıncı sırada yer almaktadır. Türkiye'de kültür bitkilerinin değeri açısından bakıldığında tütün altıncı sırada yer almaktadır. Tütün ihracatları toplam ihracat gelirlerinde yüzde 2-3'lük değere sahiptir. Türkiye tütün ürünleri ile ilgili net bir ihracatçıdır. İşçilerin en yoğun olarak çalıştığı tarımsal üretim faaliyetlerinden biri olan tütün üretimi önemli bir istihdam kaynağıdır.³

Türkiye'de, Philip Morris International sigara pazar payının %41'ini elinde bulundurmaktadır ve Türkiye'nin devlete ait sigara şirketi olan Tekel'i satın alan British America Tobacco pazar payını %7'den %36'a çıkarmıştır.

Türkiye dünyanın önde gelen tütün üreticilerinden biriydi ve sigara içme geleneği yüzyıllara dayanmaktadır. Bunun yanında, sigara fiyatları ucuzdur ve yerli markaların bir paketi yaklaşık 1.50\$'a mal olmaktadır.⁴

Türkiye'nin sigaralara ilişkin tüketim vergisi yaklaşık yüzde 58 civarındadır. Tütün Üreticileri Birliği'ne göre, Avrupa Birliği ülkelerindeki sigara vergisi perakende fiyat açısından yüzde 62 ila yüzde 83 arasında değişiklik göstermektedir.⁵

Kamuya açık yerlerdeki sigara içme yaşağına ilişkin uluslar arası kanıtlar

Kamuya açık yerlerdeki sigara içme yaşağı birçok ülkede tartışılmaktadır. 1998 yılında, Birleşik Krallık Hükümeti "sigara içmenin tamamıyla yasaklandığı kapalı yerlerin ideal olduğunu" belirtmiş, ancak "kamuya açık bütün yerlerde sigara içmeye ilişkin evrensel bir yaşağın çok da mantıklı olmadığını, çünkü endüstri ile işbirliği içerisinde hızlı ve kapsamlı bir ilerleme gerçekleştirilebileceğini" belirtmiştir.⁶

Birleşik Krallık'ta konaklama endüstrisinin öncülüğünde gönüllülük esasına dayalı bir sözleşme vardı; bu sözleşme çerçevesinde, sözleşmeyi imzalayan taraflar "sigara içmeyenlere ilişkin yerlerin artırılacağı ve temiz hava sağlanacağına" yönelik bir taahhütte bulunmaktaydı. Bu sözleşmenin ortaya çıkmasına neden olan ayrıntılar daha sonra Kamuya Açık Yerlere ilişkin Şart olarak resmi bir şekilde açıklanmıştır.

Buna karşın, 2003'te yapılan bağımsız bir değerlendirmeye göre, temel hedefe ulaşamadığı ve Şart'a uygun olarak hareket eden pubların neredeyse yarısının sigara içilmesine izin verdiği ve

¹ Türk liderleri sigara içme yaşağını talep etmektedir, 9 Ocak 2006, <http://www.csmonitor.com/2006/0109/p07s02-woeu.html>

² <http://www.tobacco-facts.net/2009/05/smoke-like-a-turk-not-just-an-old-saying>

³ <http://people.deu.edu.tr/sedef.akingor/tob.ppt>

⁴ Türk liderleri sigara içme yaşağını talep etmektedir, 9 Ocak, 2006, <http://www.csmonitor.com/2006/0109/p07s02-woeu.html>

⁵ <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=aKl.Y.8VfC34>

⁶ Birleşik Krallık Kısmi Düzenleyici Etki Analizi – Sağlık Kanun Tasarısı'nın Sigaranın Yasaklanmasına yönelik Hususları, 2004

yalnızca birkaç pubın tamamen sigarayı yasakladığı görülmüştür. Daha sonra, 2006 yılında, Birleşik Krallık kamuya açık alanlarda tam sigara içme yasağını uygulamaya başlamıştır.

Dünya genelinde, insanların pasif içiciliğe ilişkin risklere maruz kalmasının azaltılması için eyleme geçilmiştir. 2004 yılının Mart ayında, İrlanda kapalı kamu alanları ve iş yerlerinde sigara içilmesine yönelik bir yasağı uygulamaya başlamıştır. Amerika'da, California'da 1998 yılında bu yana eyalet genelinde bir yasak uygulanmaktadır, New York'ta ise 2003 yılında sigara içilmesini yasaklayan mevzuat yürürlüğe girmiştir. Toplam olarak, ABD'deki dokuz eyalette mevzuata bağlı yasaklar uygulanmaktadır. Bu yasaklar, insanların pasif içiciliğe karşı korunması açısından etkili olmuştur. Amerikan Tabipler Birliği Dergisi'nde, California'da iş yerlerinde sigara içilmesini yasaklayan kanunun çıkarılmasının ardından, barmenler arasındaki solunum sistemi sağlığında gelişme kaydedildiği belgelenmiştir. New York'ta, sigara içilmeyen bar ve restoran personeline kotinin seviyeleri (pasif içicilik seviyesini ölçmek için kullanılan bir nikotin yan ürünü) %85 oranında azalmıştır. Montana'da iş yerlerinde sigara içilmesinin yasaklanmasından itibaren altı aylık bir süre içerisinde kalp krizi nedeniyle hastaneye geliş oranlarında %40'lık bir düşme görülmüştür. İrlanda'da, yasağa neredeyse tamamen uyulduğu bildirilmiştir; anketler denetlenen binaların %97'sinde sigara içme yasağına uygun hareket edildiği ve bir puba giden sigara kullanıcılarının %99'unun ya dışarıda sigara içtiği ya da sigara içmediğini göstermektedir. Her beş sigara kullanıcılarından biri, dışarı çıktığında, sigara içmemeyi tercih etmiştir. Daha sonra, İspanya, Ukrayna, İsveç ve Karadağ'ın da aralarında bulunduğu diğer ülkeler kamuya açık bazı yerler veya bütün yerlerde sigaraya yasaklar getiren kanunları yürürlüğe koymuştur.

Birleşik Krallık Tütün ve Sağlık Bilimsel Komitesi'nin pasif içiciliğe ilişkin sağlık risklerine yönelik olarak 1998 yılında yayımladığı raporda pasif içiciliğin aşağıdaki hastalıklara sebep olduğu belirtilmiştir:

- Akciğer kanseri
- İskemik kalp hastalığı
- Astım krizleri
- Çocuklukta geçirilen solunum sistemi hastalıkları
- ve bebeklerin aniden ölümüne ilişkin sendrom.

Bunun yanında, pasif içicilik ile akciğerin işlevselliğinin azalması arasında bir ilişki bulunduğuna yönelik kanıtlar vardır.

Türkiye'deki Tartışmalar

Sigaranın yasaklanması Türkiye'de son zamanlara kadar düşünülemezdi. Ancak, söz konusu yasaklar artık Avrupa'da yaygın olarak görülmektedir. Sağlık kampanyası düzenleyen kişiler, Türkiye'de her beş ölümden birinin tütün ile bağlantılı olduğunu söylemektedir.⁷

Yasakların tam anlamında uygulanması ile birlikte, barlar, kafeler ve restoranların yanı sıra taksiler, trenler ve açık stadyumlar da dahil olmak üzere bütün kapalı kamu alanlarında sigara içmek yasaklanacaktır. Tütün içimine puro, pipo ve turistler arasında popüler olan nargile de dahildir.

Kamuya açık alanlarda sigaranın tam olarak yasaklanmasına karşı çıkanlar, hastaneler, okullar ve diğer kamu binalarındaki mevcut yasaklara bile karşı çıktığını öne sürmektedir. Yasağın tam olarak uygulanmasının bir kabusu dönüşeceği yönünde birçok uyarı yapılmaktadır. Bunun yanında, bu yasağa karşı çıkanlar, yasalarda belirtilen yeni para cezalarının (sigara içenler için 50 Türk Lirası ve bar ve kafelerde sigara içilmesine izin veren bar ve kafe sahipleri için 5.000 Türk Lirası) nasıl uygulanacağını da sorgulamaktadır. Sigara içen birçok kişi ise kişisel özgürlüklerinin ihlali olarak algıladıkları bu uygulamaya çok öfkelenmekte ve yeni kanunu görmezden gelecekleri yönünde uyarı yapmaktadır.

⁷ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7171245.stm>

Ancak bunlara karşılık, yeni kanun sağlık kampanyası düzenleyen kişiler tarafından desteklenmektedir. Bu kişiler, sigara ile bağlantılı hastalıkların bir yılda 3 milyar Türk Lirası maliyeti olduğunu belirtmektedir. Sigara içilmesine karşı çıkan lobinin saflarında Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan gibi güçlü bir destekçi bulunmaktadır.

2008 yılının Ocak ayında, www.kusadasifans.com'un forumunda kamuya açık alanlarda sigara içmenin yasaklanması ile ilgili bir konu açılmıştır.⁸ Bu forumdaki katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

- Ben eskiden sigara içiyordum ve bu yüzden, bu kanundan etkilenmeyeceğim, ancak sigara içilmesine Türkiye'de çok alışık olduğumuz için, bu yasak çok acayip olacak. 1 Ocak'ta sigara yasağı Portekiz'de yürürlüğe girdi ve çok iyi bir şekilde işlemiyor; söz konusu tarihte bu otelde kalan Portekizliler yasağı görmezden geldi ve İngiliz ile İrlanda'lı misafirlerin bu konuda söylenmesine neden oldu.
- Çok fazla sigara içtiğim için, bu yasağa alışmanın biraz zaman alacağını zannediyorum. Kıraathanelerin Türk kültürünün bir parçası olduğu için bu yasağa uymayacağını ve yasanın uygulanmasının biraz zaman alacağını düşünüyorum, ancak, diğer her şeyde olduğu gibi, bir şeyi yeterince uzun süre yaparsanız, bu norm haline gelecektir.
- Ben sigara kullanıcısıyım, ancak her zaman bırakmaya çalışıyorum – Türkiye'de olduğumda, ne yazık ki başarısız oluyorum; ancak bu yasağın iyi olduğunu düşünüyorum. Yeni Zelanda'da, kamuya açık alanlarda sigara içmek o kadar uzun zamandır yasak ki, sigara içmenin yasak olmadığı günleri hatırlayamıyorum!!! İngiltere'deki yasağı hatırlıyorum da, New York'a gittiğimde, her yerde sigara içemediğimden sigarayı azalttığım için bu yasağı çok başarılı buluyordum, bu yüzden Birleşik Krallık'taki yasa değişikliğine çok iyi karşıladım, çünkü sigara içme yasağı beni sigarayı azaltmaya zorluyor! Birleşik Krallık'taki yasa değişikliğinin uygulanmasından bu yana, birçok arkadaşım sigarayı bıraktı.
- Çok sigara içtiğimi kabul etmem gerekir, ancak nihayet sigarayı bırakmayı düşünüyorum. Bu yüzden, bu yasak bir şekilde bana yardımcı olabilir, ancak sigara içenler için üzüldüğüm.
- Hayır, bu yasaktan hoşlanmıyorum. Bu yasağın Türkiye'de uygulanmayacağını umuyordum (Bu arada, ben de sigara içiyordum).
- Tek söyleyebileceğim şey, bıktım artık... Yasa 1 Ocak'tan bu yana Fransa'da uygulanmaktadır ve Yeni Yıl için barlarda Efes biramı yudumlarırken sigara içmek çok hoşuma gidiyordu! Restoranlar için evet, kafeler ve barlar için hayır demek istiyorum... Lütfen ama!!!!
- Her ülkedeki her sigara yasağını destekliyorum. Bu yasa yaklaşık bir aydır İran'da da uygulanıyor, bu yasak hoşuma gidiyor; kafe ve restoranlara gittiğinizde, nefes alabiliyorsunuz.
- Bir sigara içme yasağını kesinlikle destekliyorum! Bir astım hastası olarak, sigara nefes almamı zorlaştırmaktadır, özellikle de İrlanda'da sigara yasağı bulunduğu için, sigara içilen yerlerde oturmaya alışkın değilim.

Bir pubın sahibi olan Ali Uluşık'ın yasak konusunda endişeli olduğunu belirttiği bir gazete makalesi de vardı. Ali Uluşık alkol ve sigaranın birçok Türk için birbiriyle bağlantılı olduğunu ifade etmiştir. Türklerin bir pub veya kafede sigara ve alkolü birlikte kullanamaması halinde, "bu durum, bu kişileri karanlık köşelere itecektir – bu kişiler parklar veya arabalar içki içeceklerdir. Bu durum, kapalı alanlarda içki içmelerinden daha kötü olacaktır."

Birkaç bina ilerideki Cafe Cocktail Pastanesi'nin sahibi, Gül Çavuş'un da benzer kaygıları vardı. Gül Çavuş "Ne yapacağımı bilmiyorum," demiştir, "Ekonomik kriz nedeniyle zaten işlerimiz azalıyor." Ancak, Çavuş bu yasanın fiili olarak uygulanıp uygulanmayacağından emin olmadığını da sözlerine ekledi. Gülerek "Burası Türkiye," dedi. "Kurallara karşı çıkmak hoşumuza gider."

Fincan Cafe'nin müdürü, Sercan Tokmak, kısa bir süre önce sigarayı bırakmıştır ve yasağı desteklemektedir. Tokmak, "Etrafımda bu kadar fazla sigara dumanı olmasından rahatsızlık duyuyorum," dedi. "İşler açısından bu yasağın kötü olacağını biliyorum, ancak bu yasak sağlık açısından iyidir."

⁸ <http://kusadasifans.com/forums/Law-Smoking-Ban-Turkey-t4362.html>